

Nr 200.

Av herrar **Lindhagen** och **Persson** i Norrköping, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 57, med förslag till strafflag för krigsmakten m. m.

Den nya värnpliktslagens genomförande år 1901 köptes, såsom merendels plägar ske i dylika fall, med stora löften. Ett sådant löfte var en omdaning av krigslagstiftningen.

Uti 1901 års riksdagsmotioner i nämnda ämne krävdes en fullständig och genomgående revision av krigslagarna. Det gällde, sade man, att komma till livs den militaristiska andan, vilken skapat en militär rättsåskådning, vitt skild från den civila. Krigsmannen borde fostras att framför allt vara medborgare. Därför måste samtliga författningar om krigslagstiftningen dragas under riksdagens bestämningrätt. Ledande grundsats för revision borde vidare vara, att krigslagstiftningen såsom en undantagslagstiftning ej fick avvika från den allmänna lagstiftningen i andra fall, än det kunde påvisas vara oundgängligen nödvändigt. Önskemålet vore, att all krigslagstiftning väsentligen bortfölle, och man borde redan nu, troddes det, kunna komma åtminstone mer än halvvägs mot detta mål.

Särskilda utskottet omfattade i väsentliga delar dessa tankar, uttunnade dock till mera försiktiga och svävande ordalag. Andra kammaren biföll utskottets hemställan i glad förtröstan. I första kammaren togs också utskottsbetänkandet, ehuru med mindre entusiasm och under betonande, att detta nu var en hjärtesak för medkammaren, vilken syntes ovillkorligen uppställa det till villkor för sitt bifall i huvudfrågan.

I 1901 års riksdagsskrivelse kvarstod emellertid ett betonande, att vid den begärda revisionen av krigslagarna borde fasthållas, att de-

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 4 saml. 78 häft. (Nr 200.) 1

samma icke fingo avvika från den allmänna lagstiftningen i andra fall, än när detta med nödvändighet påkallades av krigsmaktens ändamål, vare sig i fråga om de personer, som ställdes under krigslag, eller ifråga om brott och straff samt att undersökning också borde äga rum, huruvida särskilda krigsdomstolar i första och andra instans borde bibehållas. Under det arbete för revision av ifrågavarande lagstiftning, som sedan ägt rum har väl riksdagens medbestämmningsrätt vidgats men förenämnda grundläggande principfrågor blivit väsentligen åsidosatta. Uti 1905 års kommittéförslag till strafflag för krigsmakten samt krigsdomstolar och rättegången därstädes är tanken på krigslagarnas principiella avskaffande i fredstid knappast uppställd såsom något problem i fråga om strafflagen, men däremot uttryckligen avvisad i betänkandets avdelning om krigsdomstolarna och rättegången därstädes. De propositioner, som sedan framlades för riksdagen år 1908 till strafflag för krigsmakten och nu 1914 i ämnets hela vidd, upptaga ej saken till någon som helst diskussion. Fullständig glömska breder sig över förhoppningarna inom 1901 års andra kammare, och första kammarens verkliga åskådningssätt har ensamt kommit till uttryck och fört talan i utredningsarbetets olika instanser.

Beträffande de ändringar i gällande lagstiftning, som i alla fall föreslås, har såsom resultat av revisionsarbetet framgått en strafflag och en rättegångslag, som till sin *form* äro fullständigt nya. Man har icke nöjt sig med att göra partiella ändringar i gällande lag, såsom en fortfarande bestående stomme, utan förändrat uppställningen avsevärt och omflyttat paragraferna. Lagrådet anmärker för sin del om denna formella bearbetning, att de nya lagarna enligt lagrådets mening äro knappast redigare och klarare än de, i vilkas ställe de skulle träda.

De ändringar i *sak*, som äro att anteckna, äro i regel icke heller i och för sig av någon omfattande eller omdanande betydelse. Förhoppningarna inom 1901 års andra kammare, att man redan då skulle kunna komma »åtminstone mer än halvvägs» mot målet eller all krigslagstiftnings väsentliga bortfallande, visar sig även tretton år efteråt varit en fullständig illusion. Man har slagit sig i ro med att fila något mera på ytan, under det att de gamla grundvalarna fått ligga kvar tämligen orubbade. Något allmännare intresse erbjuda i stort sett icke heller de små skiljaktigheterna i några detaljer mellan 1905 års kommittébetänkande, propositionen till 1908 års riksdag och propositionen till 1914 års andra riksdag. Man kan dock möjligen säga, att det nu vid denna riksdag framlagda förslaget i allmänhet ehuru icke utan undantag gått ett och annat litet fjät längre på reformstråten än de båda föregående förslagen.

Under sådana förhållanden kunna de, som anse 1901 års avsikter böra fullföljas, icke giva sitt bifall till det nu framlagda förslagets huvudgrunder. Den säkerligen obestriddiga grundsatsen, att krigslagstiftningen skall vara en undantagslagstiftning, som inskränker sig till det minsta möjliga, har nämligen som sagt uti förslaget icke vunnit någon behjärtad tillämpning. Denna erinran gäller icke så mycket stadgandena för krigstid, i fall en sådan tid trots vår hundraåriga fred till äventyrs någon gång skulle komma. I ett sådant undantagsfall bliva undantagen regel och även på krigslagstiftningens område måste då extra ordinära förhållanden göra sig gällande. En helt annan betydelse har frågan för *fredstider* eller det samhällstillstånd, under vilket krigslagstiftningen i regel och sannolikt undantagslöst kommer att verka. I samma mån fredstankarna inplantas i sinnen och folken allt mer börja kräva de ofantliga militärbördornas avlyftande, komma förberedelserna och banandet av vägarne för denna stora befrielse allt mera till sin rätt. En avskrivning av krigslagarna i fredstid kan således i själva verket anses vara ett bidrag i sitt slag till minskning av militärbördorna fram emot avväpning, och 1901 års svenska tankar hava sedan dess låtit höra av sig mångenstädes i världen. I Norge har till och med en regeringskommitté för revision av krigslagstiftningen i december 1913 enhälligt avgivit förslag till dels en lag om rättegångsförfarandet i militära straffsaker i fredstid, byggd på grundsatsen att de militära straffsakerna böra i fred helt överföras till de allmänna domstolarna, dels en lag om rättegångsförfarandet i militära straffsaker i krigstid och dels en lag om förändringar i och tillägg till den militära strafflagen av den 22 maj 1902, föranledda av rättegångslagens och disciplinärbestämmelsernas omarbetning, men även därutöver syftande till en ytterligare begränsning av den militära strafflagens undantagsstadganden. I Frankrike har deputeradekammaren den 11 juni 1909 antagit en lag om avskaffande av krigsdomstolarna i fredstid och de kriminella krigsmålens överförande till de ordinarie domstolarna. Saken har sedan hänskjutits till senaten, som tillsatt en kommission, vilken avgivit utlåtande över förslaget, så vitt det rör hären, men läser ännu icke givit något betänkande om flottan. Nämnda franska lagförslag omfattar emellertid icke blott en reorganisation av den militära jurisdiktionen utan även en omläggning av straffbestämmelserna i de gamla militära strafflagarna av 1857 för hären och 1858 för flottan, i syfte att inflicka de militära förbrytelserna såsom en särskild avdelning i den allmänna franska strafflagen (code pénal).

Efter dessa inledande erinringar övergå vi till några närmare betraktelser över propositionens *huvudpunkter*.

Strafflagen för krigsmakten.

Beträffande de *personer, som skola lyda under strafflagen för krigsmakten* indelar gällande lag dem i stort sett i två kategorier, nämligen krigsmän och vad man med en gemensam benämning plägar kalla civilmilitära personer och innehåller lagen en närmare uppräknig av de personer, som skola anses inbegripna under de båda kategorierna. Förslaget gör häruti ej någon annan huvudsaklig ändring än att det för tydlighetens skull närmare specificerar de olika kategorierna. Några mindre undantag ha emellertid gjorts. Sålunda skola ej vidare såsom krigsmän anses eller under lagen lyda lots- och fyrinrätningarnas personal samt officerare vid väg- och vattenbyggnadskåren, annat än då de fullgöra sin tjänstgöringsskyldighet i krigsmakten. Likaså skall reservpersonalen anses såsom krigsmän eller lyda under lagen allenast då den fullgör sin tjänstgöringsskyldighet samt dessutom i några undantagsfall särskilt i fråga om rymning och i vissa fall, då de äro iförda tjänstedrätt. Vidare undantagas från civilmilitära personer, som lyda under lagen, präster, vid krigsdomstolarna tjänstgörande domare och åklagare, lärare vid militära läroanstalter, kyrkobetjante, civila betjante vid militära läroanstalter och kvinnliga betjante vid militära sjukhus.

Osökt uppställer sig här den frågan, om några tvingande skäl föreligga för att *civilmilitära personer* över huvud taget skola under fredstid lyda under strafflagen för krigsmakten. Redan gällande lag liksom förslaget medger, att åtskilliga av de bestämmelser, som innehållas i lagen icke behöva eller kunna utsträckas att gälla civilmilitära personer. Förslaget upptager dessutom såsom nämnts fullständig befrielse för några civilmilitära personer. Kommittén antecknade själv, att 1901 års riksdagsskrivelse i motiveringen åsyftade ett övervägande av befrielse för samtliga civilmilitära personer, men kom för egen del till den slutsatsen att »med hänsyn till arten av de befattningar varom här vore fråga och de därmed förenade åligganden» borde de civilmilitära personerna fortfarande vara underkastade nämnda lag i huvudsakligen enahanda utsträckning, som nu vore fallet. Något annat skäl än nyssnämnda korta angivande av ett tycke har knappast anförts. Till samma resultat har som sagt även det föreliggande förslaget kommit.

Redan denna underlåtenhet att inlåta sig på en närmare motivering, som verkar övertygande, plägar ofta vara ett tecken på att man bestämt sin ståndpunkt under väsentligt inflytande av vaneföreställningar. Vad i lag en gång blivit stadgat sedan gammalt och under långliga tider tillämpats innästlar sig på ett ofta nästan outrotligt sätt uti tänkesätten. I all synnerhet måste detta bliva fallet hos de myndigheter och befattningshavare, som blivit satta till författningens vårdare och tillämpare, och vanligen är det såsom även i detta fall just dessa, som tillmätts det största inflytandet på frågan om ändringar i författningen.

En belysande verifikation till den rent militära yrkesuppfattningens överväldigande inflytande på ifrågavarande utredningsarbete utgör, utom det fullständiga grusandet av 1901 års förväntningar, även det anmärkningsvärda förhållandet, att de civilmilitära yrkesgruppernas uppfattningar och krav skjutits alldeles åsido. Betecknande är att ingen representant för dessa grupper insattes i kommittén. Något yttrande från dem över kommittéförslaget lär även ansetts obehövt. Enligt vad som blivit upplyst under hand förefinnas dock inom samtliga civilmilitära grupper önskningsar, som icke blivit i kommittéförslaget eller 1908 års proposition beaktade och, trots att detta missförhållande framhölls i en reservation till lagutskottets betänkande vid 1908 års riksdag, spanar man förgäves även i den nu framkomna propositionen efter någon tanke ägnad åt saken under det fortsatta utredningsarbetet. Ett exempel bland andra, hur detta missförhållande satt märken i lagens detaljbestämmelser, är den fortfarande kvarstående föreskriften i förslagets tredje paragraf, enligt vilken en civilmilitär, som innehar högre tjänstegrad än en krigsman, ej är att betrakta såsom överordnad över den senare. Denna bestämmelse för med sig åtskilliga konsekvenser för de civilmilitära såväl i deras tjänstgöring enligt tjänstgöringsreglementet som i det personliga inbördes förhållandet till krigsmännen och särskilt officerarne. Det vore kanske nyttigt, om i lagarna och författningen fastsloges, att det går för sig, att en civilmilitär kan vara överordnad över en krigsman, vilken innehar lägre tjänstegrad än den förre. Det skulle i sin mån innebära ett hävdande av det civilas jämbördighet med det militära.

Då man emellertid finner, hurasom civilmilitärerna ansetts obehövt under utredningsarbetet och förbisetts i lagtexten i vissa fall, giver detta ytterligare styrka åt den tanken, om de civilmilitära personerna över huvudtaget äro behövt såsom föremål för den militära strafflagens omtanke. De synas säkerligen alldeles kunna gå bort ur densamma under fredliga förhållanden. Den starkare disciplin, som ofta framhålles såsom en nödvändighet gentemot vanartiga element inom armén, har

väl knappast sin klientel inom de civilmilitära yrkesgrupperna. För dem räcker säkerligen, blott saken en gång prövades, medvetandet om deras tjänsteplikt samt äventyret för dess åsidosättande enligt de allmänna lagarna. Genom ett sådant grepp på lagstiftningen, som uteslutandet av hela den civilmilitära personalen skulle innebära, komma krigslagarna att på ett avsevärt sätt hänvisas till sitt verkliga område och därigenom skulle även många anledningar till den ovilja och därav flytande disciplinbrott, som lydningen under dylika tvångslagar medför, för den civilmilitära personalen förminska. Detta utesluter emellertid icke, att en närmare undersökning av de särskilda detaljbestämmelserna i lagen kan giva vid handen, att för ett eller annat enstaka fall av överträdelse, som ej är belagd med straff efter allmänna strafflagen eller kan på disciplinär väg rättas, må kunna i händelse av behov beläggas med straff enligt den militära strafflagen.

De särskilda *brottsarterna* enligt strafflagen för krigsmakten hava icke heller i det nu framlagda förslaget undergått någon väsentlig ändring från vad gällande lag stadgar. Man kan här urskilja företrädesvis två skilda kategorier. Den ena utgöres av så kallade *rent militära förbrytelser*, där endast militärpersoner eller med dem likställda kunna vara gärningsmän. Sådana förbrytelser, för vilka straff merendels ej förekomma i strafflagen, äro så vitt rör fredstid, rymning och olovligt undanhållande från krigstjänst och insubordinationsbrott av olika slag, ävensom en och annan ytterligare speciell förseelse. För dessa brottsarter måste naturligtvis finnas särskilda bestämmelser, men de kunna lika naturligt inflickas såsom ett särskilt kapitel uti allmänna strafflagen vid sidan av det, som handlar om ämbetsbrott i allmänhet. Så har som sagt skett enligt det ovannämnda av franska deputeradekammaren antagna lagförslaget.

Den andra kategorin vanligen benämnd *militärt kvalificerade förbrytelser* omfattar sådana brott, som väl kunna begås jämväl av andra, men när de förövas av militärpersoner anses erhålla en särskild karaktär på grund av gärningsmannens tjänsteställning eller andra speciellt militära intressen. Sådana förbrytelser äro enligt vår militära strafflag, såvitt rör fredstid, uppror och upplopp inom krigsmakten, deltagande av krigsman med väpnad hand i uppror emot offentlig myndighet i allmänhet samt uppmaning till uppror, då densamma sker muntligen inför samlat krigsfolk eller i skrift som bland krigsfolket utsprides; våld eller annan misshandel å samt förolämpning mot förman eller annan överordnad, vare sig brottet sker i eller för tjänsten eller utom den-

samma, ävensom dylikt brott mot underordnad eller mot sidoordnad i eller för tjänsten; våld eller annan misshandel å vakter eller andra i likartad tjänstgöring stadda personer i vissa fall; oljud, oväsande eller annat förargelseväckande beteende samt fylleri å allmän plats inom garnisons- eller stationsort, då sådant brott begås av krigsman; samt skadegörelse, förskingring och olovligt begagnande samt stöld, snatteri och rån i vissa fall av egendom, som tillhör krigsmakten eller är för dess behov avsedd. Av dessa brottsarter böra, förefaller det, egendomsbrotten utan vidare kunna överföras till den allmänna strafflagen såsom också skett enligt gällande norska strafflag av 1902. Mot detta synes ej heller anmärkts annat än att praktiska skäl tala för dessa brotts avdömande av krigsdomstol. Häremot kan dock invändas, att olägenheterna ej äro större än för behandling av en myckenhet andra mål vid de allmänna domstolarna, en fråga som kommer att närmare beröras i sammanhang med spørsmålet om det militära rättegångsväsendet.

Uppror och upplopp samt misshandel och förolämpningar böra också liksom liknande förbrytelser under fredstid i andra fall kunna lämpligen hänskjutas till avgörande enligt den allmänna strafflagens bestämmelser. Möjligen kan i något fall en närmare undersökning visa, att en särskild bestämmelse är oundgänglig, och då må den också insättas under det föreslagna särskilda kapitlet i allmänna strafflagen för militära förbrytelser.

Något hinder bör icke heller finnas att bedöma förargelseväckande beteende och fylleri å allmän plats inom garnisonsort annorlunda än andra dylika förseelser å annan allmän plats. Detta utesluter dock ej, att de må istället kunna lindrigare beivras genom disciplinstraff eller tillrättavisning, och då har kravet på snabbt och omedelbart avgörande kommit till sin rätt.

Kommittén förklarade emellertid, att den ej funnit skäl frångå i större utsträckning den uppfattningen, att alla dylika militärt kvalificerade förbrytelser borde inordnas under den militära strafflagen. Något annat skäl för det oundgängliga i en sådan undantagsåtgärd kan kommittén knappast sägas hava anfört än, att det var uppenbart och lämpligt att så borde äga rum.

Förutom de ovan omnämnda brotten upptagas i gällande lag liksom i förslaget även *åtskilliga andra förbrytelser* såsom fallande under den militära strafflagen. En närmare undersökning skall till äventyrs giva vid handen, att även åtskilliga av dessa förseelser böra kunna bedömas enligt allmän lag.

Uti kommittéförslaget föreslogs (97 §) med anslutning till det mot-

svarande stadgandet i gällande lag (102 § 2 mom.) straff för officer, underofficer eller underbefäl av manskapet, som i eller utom tjänsten genom anstötligt eller ovärdigt uppförande gjorde sig skyldig till *uppenbar vanvård av den aktning och tillit han på grund av sin tjänsteställning av andra borde äga*. Ett stadgande av huvudsakligen samma innehåll upptogs i 1908 års proposition. I det inom justitiedepartementet år 1913 upprättade förslaget, som remitterades till lagrådet, hade detta stadgande uteslutits. På lagrådets hemställan har det emellertid i den föreliggande propositionen återupptagits i den form som 97 § närmare utvisar. Formuleringen är där så ändrad, att det talas om vanvård av den aktning och tillit »han på grund av sin befälsställning bör äga hos sina underlydande». Lagrådet har för sitt förslag särskilt erinrat om »befällets ställning såsom medlare och uppfostrare av landets värnpliktiga ungdom». Genom den begagnade formuleringen anser lagrådet även den anmärkningen bortfalla, att det icke kan vara riktigt, att en handling, som är straffbar då den begås av någon tillhörande befälet, skall anses tillåten för manskapet. Tillika åberopade lagrådet, att enligt instruktioner för vissa civila organisationer ävensom för åtskilliga befattningshavare, som hade anställning såsom uppfostrare, stadgades ansvar ej endast för fel och försummelser i tjänsten utan även för klandervärt uppförande utom tjänsten. Av lagrådets fyra ledamöter ansåg en ehuru han delade de övrigas skäl saken icke vara av den vikt, att något särskilt yrkande påkallades. Två ledamöter höllo åter före, att bestämmelsen borde göras tillämplig även å vid krigsmakten anställd civil ämbets- eller tjänsteman, då han uppträder i tjänstedräkt.

Denna brottsart synes ur förslaget böra utgå. Det kan icke vara annat än olämpligt, att militärer tilläggas ett särskilt hedersbegrepp till skillnad från den civila befolkningen och de flesta andra ämbetsmannakårer. Enligt gällande lag gäller stadgandet krigsmän i allmänhet, men då det nu liksom i kommitténs förslag och 1908 års proposition begränsas att gälla endast för befälet, förvärrar detta blott saken, då det därigenom får en ännu större anstrykning av en grundlag för ett militärt kastväsende. Någon jämförelse med den uppfostringsverksamhet, som tillkommer lärare vid skolor och prästerskapet, kan knappast göras i förevarande fall. Militärbefällets uppgifter betraktas knappast såsom någon uppfostran i den allmänna meningen, utan företrädesvis såsom ett nödtvång, skapat av värnpliktslagen. Erfarenheten torde ock ej ådagalägga, att stadgandet är behöfligt i förevarande fall mer än för andra människor, även om man kan förstå, att den förträfflige och anspråkslöse officeren finner något tilltalande i en dylik vädjan till hans

heder. Snarare måste stadgandet kunna vara till skada, enär det ofta inbjuder till skapandet av en yrkesmoral av ganska tvivelaktig beskaffenhet. Att stadgandet också kan utnyttjas till rena missbruket under intrycket av partipolitiska ståndpunkter, har icke minst den senare tidens erfarenheter ådagalagt. En höggersinnad officer vid flottan, som händelsevis överkommit ett privatbrev och sedan låter offentliggöra det i politiskt syfte, förklaras av vederbörande icke hava vanvårdat den omskrivna aktningen, under det att däremot en officer, tillhörande liberala partiet, erhållit tillrättavisning för att han i ett föredrag återgivit en mångenstädes förut offentligen gjord skildring av ryska flottbefälets faktiska överilningar vid Doggersbank under rysk-japanska kriget. Den på lagrådets tillstyrkan gjorda modifikationen i formuleringen kan svårligen innebära någon modifikation i stadgandets innebörd och tillämpning. Ty icke är det väl någon skillnad mellan den aktning och tillit, någon på grund av sin befälsställning bör äga av sina underlydande, och den aktning och tillit, samma person på grund av sin tjänstställning bör äga av andra.

De särskilda mindre förseelser, som enligt gällande författningar, i förslaget kunna umgällas med disciplinär handläggning eller tillrättavisning utan hänskjutande till domstol, torde i de flesta fall enligt sin natur och i disciplinens intresse behandlas i särskild författning inom den militära straffrättens område.

Vad slutligen angår *straffen enligt strafflagen för krigsmakten* äro dessa för rent militära förbrytelser både enligt gällande lag och förslaget i och för sig stränga, även när det gäller fredstid, på grund av föreställningen att detta är riktigt och behövt. För militärt kvalificerade brott stadgas i enahanda anledningar mer eller mindre strängare straff än som för motsvarande brott är bestämt i allmänna strafflagen. Uti den föreliggande propositionen liksom i kommittéförslaget ha av formella anledningar upptagits en del andra brott, vilka hittills bestraffats endast efter allmän lag och för vilka även enligt förslagen straffen skulle bestämmas enligt allmän lag och icke enligt strafflagen för krigsmakten. Denna senare av lagrådet klandrade formella åtgärd, som gör den militära strafflagen ännu vidlyftigare, bortfaller i den mån samma lag begränsas på sätt ovan kommer i fråga.

I åtskilliga fall hava emellertid i det föreliggande förslaget straffen blivit nedsatta bland annat genom de strängaste straffens överflyttande till krigsartiklarna. Bland straffnedsättningar av större betydelse må

nämnas straffet för våld mot överordnad i eller för tjänsten (88 § i gällande lag, 80—81 § i förslaget), men är fortfarande i straffskalan skillnad gjord såtillvida, att straffet är vida lögre vid våld mot officer eller underofficer, än då något av manskapet våldföres, mot vilken skillnad betänksamhet kan göra sig gällande. I övrigt är straffet nedsatt för upplopp och uppror i vissa fall (64, 65 och 71 §§), för vägran att åtlyda förmans befallning (76 §) med flera fall. Förhöjning i straffet föreslås däremot för första resan rymning i vissa fall (62 § i gällande lag, 50 § i förslaget).

Anser man lämpligt, att brottsarterna i den militära strafflagen bortfalla så mycket som möjligt i fredstid och den allmänna strafflagen i stället blir gällande, följer därav, att några strängare straff än dem strafflagen, även den ofta frikostigt, tillmätt, icke kunna anses erforderliga, och det är icke något annat än en vaneföreställning, om man tror, att allmänna strafflagens stadgar i detta avseende icke skulle vara fullt tillräckliga, även när samma brott under fredstid begås inom lägerplatser eller av krigsmän utom tjänsten.

Ett särskilt kapitel innefattar *disciplinstraffet*. Gällande lag har tre slag av disciplinstraff, nämligen arrest utan bevakning i 1—15 dagar på eget rum, tillämpligt endast på officerare och underofficerare; vaktarrest i låst ljusst rum 1—10 dagar (för underofficerare 1—15 dagar, och för officerare 1—30 dagar) och sträng arrest i mörkt enrum 1—8 dagar (får ej ådömas officerare). Vaktarrest och sträng arrest kunna för manskapet skärpas genom mistning av sängkläder.

Det nu föreliggande förslaget föreslår också tre slag av arrest, nämligen arrest utan bevakning 1—15 dagar, för manskapet kasernförbud; vaktarrest likaledes 1—15 dagar samt sträng arrest (mörkt enrum i 1—6 dagar). Den stränga arresten är således bibehållen i förslaget, men upptagen som en särskild straffart och ej såsom skärpning av vaktarresten. Förslaget vill mildra den stränga arresten genom att dels bestämma en maximitid av 6 dagar, som anses vara en väsentlig mildring, då de sista arrestdagarna visat sig svåra att fördraga, dels stadga att arresten ej får åläggas i annat fall än då synnerligen råhet eller grovt trots mot gällande ordning genom förbrytelsen ådagalagts, dels medgiva att den straffade äger rätt att vistas i fria luften en halv timme varje dag, dels föreskriva att arresten ej får åläggas utan läkareundersökning. Skärpning med hårt nattläger får enligt förslaget användas såväl vid vaktarrest som vid sträng arrest men den får förekomma allenast då det med hänsyn till av den straffskyldige förut undergångna

bestraffningar finnes icke kunna antagas, att arreststraff verkställt i vanlig ordning skulle på honom utöva tillbörlig verkan.

Enligt förslaget kunna alltså utom tillrättavisning användas arrest utan bevakning, vanlig vaktarrest, vaktarrest med hårt nattläger, sträng arrest och sträng arrest med hårt nattläger.

En strävan har länge från många håll gjort sig gällande, att den stränga arresten med mörkt rum och hårt nattläger skulle liksom skett i den norska militära strafflagen 1902 även hos oss borttagas. Här emot har invänts från militärt håll, dock ej utan reservationer, att den stränga arresten vore oumbärlig för disciplinens upprätthållande. Det framhålles också att av denna anledning ett borttagande av skärpningsmedlen för den vanliga arresten skulle medföra att förseelser mindre ofta finge umgällas med disciplinstraff, pålagda av befälhavarna, utan i stället hänvisades till krigsdomstol för bedömandet enligt ett lagrum, där ofta även frihetsstraff ingick i strafflatituden, vadan en alltför stor mildhet i stadgandena om arrest skulle lätt kunna motvägas av ännu strängare straffs utdömande vid krigsdomstolarna.

Uti det år 1913 inom justitiedepartementet utarbetade förslaget voro skärpningarna av den vanliga arresten borttagna, och det var på lagrådets hemställan som dessa skärpningar återinfördes i det nu framlagda förslag om än med ovannämnda modifikationer. Vi måste här helt ställa oss på den ståndpunkt, som intogs av 1913 års förslag, och påyrka det mörka enrummets och det hårda nattlägrets borttagande. Det synes vara på tiden att man något börjar överväga de olika anledningarna till svårare disciplinbrott inom krigsmakten, och ej blott såsom botemedel anvisar uteslutande sådana medel som de nu ifrågasätta. Disciplinen störes väsentligt i följd av den stora oviljan inom de djupa leden mot militärväsendet i dess nuvarande organisation, och endast genom verkliga reformer kan man hoppas på någon minskning i missnöjet. För övrigt gäller det här som alltid att även vädja till människornas ambition och visa förtroende för dem. Ett sådant bemötande och en dylik uppfostran skulle verka på ett helt annat sätt, än det ensidiga hotet med kroppsliga lidanden. Under sådana förhållanden borde hellre vid tjänstgöringens början avfordras de värnpliktige ett högtidligt löfte om ett gott uppförande i erforderliga avseenden, än möta dem företrädesvis med hot om straffdomar. Farhågorna för att genom borttagandet av straffskärpningarna de värnpliktiga skulle drabbas svårare på annat sätt, synes förslaget självt underkänt genom att söka förmildra skärpningarna på många sätt. Å andra sidan får man väl icke antaga,

att en befälhavare av en sådan anledning som nyss sagts söker på omvägar åstadkomma högre straff, än vederbör och tillika kan räkna med att domstolen understödjer ett sådant förehavande.

Lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

Enligt gällande författning är första domstol vid krigsmakten så kallad krigsrätt. Denna utgöres av fyra ledamöter och en auditor. Det föreliggande förslaget åter föreskriver att krigsrätt utgöres av en krigsdomare såsom ordförande, två militära ledamöter och en auditor.

I förslaget är det juridiska elementet således lika manstarkt som det militära och kommer enligt reglerna för utslag i brottmål att bli utslagsgivande, när det mildare bedömandet ligger på deras sida. Där- emot tager förslaget avstånd från tanken att väsentligen upplösa krigs- rätterna i fredstid och låta de militära målen gå till de allmänna dom- stolarna på sätt de ovan omnämnda franska och norska lagförslagen förordat och även 1901 års riksdagsskrivelse ifrågasatt. I denna skri- velse framkastades nämligen bland annat den frågan, huruvida särskilda krigsdomstolar fortfarande borde bibehållas eller de mål, som nu hand- läggas av dessa, skulle kunna utan skada överflyttas till de allmänna domstolarna, särskilt rådhusrätterna. Denna fråga beröres ej närmare i 1908 och 1914 års propositioner till riksdagen, förmodligen därför att man ansett tanken hava blivit slutgiltigt avvisad av 1905 års kommitté, som däremot upptog saken till närmare behandling.

För bedömandet av denna fråga bör det till en början konstateras, att något hinder för krigsmålen överförande till de allmänna dom- stolarne ur synpunkten av de senares arbetsbörda ej förefinnes. Materiel för frågans bedömande föreligger redan i den i krigslagstiftningskom- mitténs betänkande intagna statistiska tabellen över de vid krigsrätterna handlagda målen åren 1893—1902. Denna tabell visar, att vid 53 av 63 krigsrätter handlagts i medeltal mindre än 10 mål om året och vid 60 krigsrätter mindre än 20 mål om året. De enda mera betydande siffrorna äro dels 149 och 65.5 för stationskrigsrätterna i Karlskrona och Stockholm, dels den sammanlagda siffran för de till Stockholm för- lagda regementena (omkring 82 mål). Nu är det visserligen sant, att efter övningtidens utsträckning någon ökning i krigsrättens arbetsbörda under de senaste åren inträtt, såsom man kan inhämta av den officiella statistiken. Ännu 1912, det senaste år för vilket statistiska uppgifter finnas tillgängliga, voro emellertid siffrorna så låga, att de icke rubba

totalomdömet. Under nämnda år handlades vid 8 krigsrätter icke något mål, vid 33 krigsrätter 1—10, vid 13 krigsrätter 11—20, vid 8 krigsrätter 21—30, vid 6 mera än 30 mål, därav vid stationskrigsrätten i Stockholm 106 och i Karlskrona 169.

Kommittén har emellertid som sagt avstyrkt saken och åberopar därför även för sin del, att grunden till den särskilda militära jurisdiktionen vore att söka, förutom i rent praktiska lämplighetshänsyn, betingade av militärens särskilda tjänstgöring, däri att de militära målen ansetts för sitt rätta bedömande kräva icke blott lagkunskap utan även *särskilda militära insikter och militär erfarenhet*. Av den civila domaren kunde man svårligen fordra eller förvänta, att han utan tillfälle till samarbete med militära bisittare skulle vara i stånd att förskaffa sig den kännedom om de militära förhållandena, som hos en domare i krigsrättsmål bör fordras.

Gärna skall medgivas att det ligger något under dessa synpunkter. Men för det första gälla de endast föga sådana militära förbrytelser, som enligt vad ovan utvecklats rätteligen böra utbrytas ur den militära strafflagen och bedömas som andra liknande förbrytelser efter allmän strafflag. Vidare har den militära sakkunskapen å andra sidan sina olägenheter genom att de militära bisittarna ofta komma att skatta åt ensidiga militära fördomar. Slutligen skulle vad sålunda anförts om behovet av bisittare i domstolen av yrkesmän också kunna sägas om en myckenhet andra mål och ärenden, som nu handläggas av de allmänna domstolarna utan att något sådant bisittarskap äger rum eller ens blivit ifrågasatt. Man måste för övrigt fasthålla, att de militära förhållandena icke äro mera svårbegripliga för ett vanligt tränat domareomdöme än andra mål, som måste bedömas ur synpunkten av speciella livsförhållanden och för dem stiftade speciallagar.

Kommittén nödgades emellertid medgiva, att med dess uppfattning läte sig förena att förlägga de militära målen till de allmänna domstolarna, om dessa förstärktes genom militära bisittare, representerande den speciella sakkunskapen som ansågs nödig. Härmed är man inue på frågan om behov föreligger i sådant fall av *representation inom domstolen för de militära synpunkterna*. Härtill saknas icke analogier på andra rättsområden. Sålunda kunna rådhusrätterna förstärkas med sakkunniga bisittare vid handläggning av handelsmål, vissa patentmål och vissa sjörättsmål. Den viktigaste sakkunskapen, som här kunde komma till nytta, vore i många fall den personliga kännedomen om den tilltalade och förhållandena på platsen, som härigenom skulle tillföras domstolen. En sådan kännedom skulle kanske också i många fall leda till

ett mildare bedömande av förseelsen, och det är kanske denna personkänedom som i sin mån medverkar till att, såsom det förmåles, understundom militära bisittare i de nuvarande krigsrätterna äro mildare i sitt bedömande än auditören, som, fränsett de viktiga personliga fallenheterna, lättare tillämpar företrädesvis en juridisk regel på det individuella fallet. Mindre trängande synes behovet av dessa bisittare vara för att utreda rent tekniska frågor och för bedömande av författningarna. Man skulle ock för detta militära bisittarskap i domstolen kunna åberopa angelägenheten av lekmäns deltagande i rättsskipning i allmänhet. Emellertid syftar detta mera till att erhålla bidrag av det vanliga civila sunda omdömet, under det att den speciella sakkunskapen ofta är ensidig, ofta splittrad i skilda ståndpunkter och ofta företrädare helt enkelt av ett partiintresse. Regeringsförslaget utgår i likhet med 1905 års kommittéförlag därifrån, att militärer skola sitta i domstolen endast och allenast för att tillföra denna sakkunskap på det militära området. I alla de undantagsfall, då verklig militär sakkunskap erfordras om person eller sak för ett militärmåls bedömande, har domstolen i sin hand att inför sig höra de sakkunniga som finnas behöfliga, på samma sätt som i varje annat mål. Då krigslagskommittén talar om behovet av militära domare för sådana fall, där den tilltalades brottslighet av lagen göres beroende av vad militärtjänsten i det ifrågavarande fallet med avseende å föreliggande förhållanden av honom kan anses hava fordrat, är den inne på en oriktig väg. I de angivna fallen är det vida riktigare, att de antydda synpunkterna komma offentligen till uttryck under rannsakingens lopp, medan ännu möjlighet till ett bemötande från den tilltalades sida föreligger, än att de skola under den hemliga överläggningen av de militära synpunkternas företrädare söka bibringas de civila ledamöterna. Det finnes ingen anledning att antaga, att våra domstolar skulle i fråga om militära förbrytelser vara mindre skickade att tillämpa lag och författning under tillbörligt hänsynstagande till förebragt sakkunnig eller annan utredning, än i fråga om varje annat slag av brott.

Det förut omnämnda norska lagförslaget om krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid inlåter sig också på spörsmålet, huru de allmänna domstolarna skall beredas erforderlig militär sakkunskap. Den norska kommittén uttalar därvid i sitt betänkande, att den, om än med viss tvekan från en och annan medlems sida, kommit till det resultat, att det militära elementet kan helt hållas borta från själva domstolen, men att militärer kunna tillkallas och höras såsom sakkunnige, när det behöves, såsom plägar ske i andra straffrättsmål, då det undantagsvis prövas

nödigt att erhålla uttalanden från sakkunnigt håll. En meddomsrätt för militärer medförde också vanskligheter med hänsyn till den norska juryinstitutionen. För övrigt kunde den speciella sakkunskapen lätt gå över till ensidighet och det vore därför att föredraga att låta sakkunniga, när sådana verkligen behövdes, tillkallas av rätten för varje tillfälle för att i domstolen höras i frågan. Det, som därvid framkom av föregiven eller verklig sakkunskap, kunde kontrolleras och kritiseras. Den norska kommittén trodde till sist, att behovet av sådant tillkallande av militär sakkunskap icke så ofta skulle göra sig gällande.

Emellertid kan ju denna fråga om militärer böra sitta som bisittare i de allmänna domstolarna eller endast vid behov tillkallas, för att höras inför domstolen såsom sakkunniga, ställas såsom en öppen fråga med hänsyn därtill, att mången ja kanske de flesta, som har avgörandet i sin hand, måhända ej mäktar språnget från så gott som uteslutande militära domstolar till rent civila domstolar, och ur denna synpunkt kan det ju tänkas, att anordnandet av militära bisittare vid de allmänna domstolarna kunde vara en brygga, på vilken man kunde komma över från de nuvarande extraordinarie till ordinarie förhållanden.

Trots kommitténs medgivande, att dess krav på militär sakkunskap kunde vid de allmänna domstolarna fyllas genom militära bisittare, har kommittén som sagt i alla fall icke kunnat gå med på en sådan anordning, utan förordnat bibehållandet av särskilda krigsdomstolar och detta av *de utav kommittén antydda praktiska lämplighetshänsynen*, som kommittén anser föreligga i fyra huvudsakliga avseenden.

Den första huvudgrunden skulle vara, att genom de militära målens överflyttande till de allmänna domstolarna uppkom *tidsutdräkt och omgång samt olägenheter i tjänstgöringen*. »Det synes», säger kommittén, »för det första vara påtagligt, att den militära tjänstgöringen till sin beskaffenhet är sådan, att det svårigen kan anses ändamålsenligt eller lämpligt, att de, som tillhöra krigsmakten, ryckas ifrån denna sin tjänstgöring för att för fel i ämbetet eller tjänsten svara inför allmän domstol. Det hinder i tjänstgöringen och den tidsutdräkt och omgång, som därav skulle uppkomma, innebära nämligen så stora olägenheter, att en dylik anordning helt visst icke skulle befinnas tillfredsställande. Vad särskilt angår våra allmänna underrätter, sådana de nu äro organiserade, faller detta lätt i ögonen. Synnerligast gäller detta om häradsrätterna. Men detsamma synes, om än ej i fullt samma grad, gälla även rådstuvurätterna, vilka man närmast torde hava tänkt sig skulle kunna komma i fråga att upptaga de mål, som nu tillhöra krigsdomstolarna. Utom det att vissa avdelningar av krigsmakten äro förlagda å orter, där råd-

stuvurätt icke finnes, har nämligen en väsentlig del av krigsmakten under en stor del av året sin tjänstgöring å övningsplatser, belägna på tämligen långt avstånd från närmaste stad. Att under sådana förhållanden en överflyttning av ifrågavarande mål till statsdomstolarna även i praktiskt avseende skulle medföra åtskilliga ganska betänkliga olägenheter, synes vara omotsägligt. Särskilt skulle den snabbhet i målens avgörande, som speciellt beträffande ifrågavarande mål utgör ett önskemål, och genom särskilda krigsdomstolars inrättande kan vinnas, tydligen därigenom delvis gå förlorad eller åtminstone kunna uppnås endast på bekostnad av andra viktiga intressen».

I den mån krigsrättsmålen skulle upptagas av rådhusrätten i samma ort, där eljest krigsrätten skulle hava sammanträtt, är det svårt att se, på vad grund den ena anordningen skulle leda till större »hinder i tjänstgöringen, tidsutdräkt och omgång» än den andra. Kommittén avser också med sin kritik särskilt de fall, då avdelningar av krigsmakten äro förlagda å orter, där rådhusrätt icke finnes (så är exempelvis förhållandet med Norrbottens regemente i Boden och Norrlands trängkår i Sollefteå) eller hava sin tjänstgöring å övningsplatser, belägna på tämligen långt avstånd från närmaste stad (så är exempelvis förhållandet med Jönköpings regemente med övningsplats i Skillingaryd och de skånska regementen, som hava sin övningsplats å Ljungby hed). Mot dessa anmärkningar må till en början erinras, att den långsamhet i avgörandet, för vilken sålunda de till största delen skäligen viktiga krigsrättsmålen skulle bliva utsatta, är ett ont, varav ett oändligt mycket större antal vida viktigare mål redan lider. Härtill kommer, att denna långsamhet för de verkligt brådskande fallen skulle kunna väsentligen avhjälpas genom vida enklare åtgärder än inrättandet av specialdomstolar, nämligen därigenom att vederbörande domstol hölle extra sammanträde på själva lägerplatsen. Med hänsyn till de ytterst få fall, där sådana extra sammanträden kunde finnas behövlige, skulle de icke för domstolen bliva oskäligen betungande. Och kostnaderna för reseersättning åt domstolsledamöterna bleve naturligtvis en ren obetydlighet i jämförelse med kostnaden för de särskilda krigsrätternas upprätthållande.

Det andra av kommittén åberopade skälet för den nuvarande ordningens bibehållande är *humanitära bevekelsegrunder*: »Väl äro», säger kommittén, »överträdelse av krigslag och åsidosättande av militära tjänsteplikt, såväl som överträdelser av den allmänna lagens bud, förbrytelser och förseelser. Men vad angår den stora massan av dem, som stå under krigslagarne — de värnpliktige — hava dessa icke efter fritt yrkesval själva ställt sig, utan på grund av statsmakternas bud blivit

ställda under dessa lagar. Bryta de emot dem, så att de måste stå till rätta inför dömande myndighet, synes det likväl vara synnerligen angeläget, att icke de former, under vilka rannsaking och dom komma dem till del, göras mera kännbara för deras goda namn och medborgerliga anseende än som är oundgängligt. Men detta skulle säkerligen bliva fallet, om de militära målen förlades till allmän domstol. Den värnpliktige, som gjort sig skyldig till en rent militär överträdelse, skulle då komma att skylta på domstolens uppsproslista mellan grova missdådare. Hans förhållande skulle rannsakas i närvaro av de stora menigheter, som pläga samla sig såsom åskådare och åhörare vid de allmänna domstolsförhandlingarna. Hans med dylik stor offentlighet avkunnade straff skulle, i stället för att det är avsett att vara en näpst utan följder för hans efter tjänstens avslutande rent civila bana, lätteligen kunna sätta en verklig fläck på hans anseende, måhända just i den ort, där han skall framleva sitt liv. Det är vid övervägande härav, som kommittén anser sig med rätta kunna beteckna bibehållandet av de militära specialdomstolarna såsom ett ingalunda oviktigt humanitetsintresse».

Dessa så kallade humanitära skäl har man svårt att taga på allvar. »Grova missdådare» förekomma lyckligtvis mera sällan även på de allmänna domstolarnas uppsproslistor. Rätta sättet att vara humanitär mot de värnpliktiga är för övrigt icke att låta dem enligt undantagslagar dömas av låt vara än så missaktade specialdomstolar. Nej, humanisera strafflagen, låt offentlighetens fulla ljus falla över dess tillämpning, och de värnpliktiga skola säkert finna det mest humanitärt att få sina gärningar bedömda av den allmänna civila domstolen. Det kan ha sitt kuriositetsintresse att återgiva den återopade norska kommitténs polemik mot den svenska kommittén i denna punkt. »Vad i det svenska utkastet», yttras det, »är anført om det mindre humana i att ställa militärer inför borgerliga domstolar, har hos oss liten eller ingen betydelse.» Sedan kommittén erinrat om några speciellt norska utvägar, yttrar den vidare: »Dessutom är att märka, att rättsförhandlingarna hos oss äro offentliga vid *alla* domstolar, såväl militära som civila. Kommittén är till och med av den uppfattningen, att uti flera hänseenden skulle vara lyckligt, att straffet genom att avdömas av en allmän borgerlig straffrättsdomstol får en annan vikt än om det har avkunnats av en militär rätt, i det att agitationen mot försvaret i allmänhet och de militära domstolarna i synnerhet har fört till att ett militärt utslag icke sällan betraktas som ett martyrium, som på åtskilliga håll kastar en viss glans över den dömde. Ett upphävande av de militära domstolarna skall

säkerligen bidra till att hindra att motvilliga värnpliktige göra ett nummer av sina militära straffmål, vartill de nu till skada för försvaret understundom visa benägenhet.»

För det tredje framhåller kommittén att de *särskilda krigsdomstolar, som under krig verkligen erfordras, svårligen skulle kunna på ett tillfredsställande sätt fylla sin uppgift*, därest icke en liknande organisation funnes inrättad även under fred. Detta är verkligen en alltför långt driven förtänksamhet och ett ansträngt överskattande både av behovet utav övning och av den övning, som skulle i fredstid äga rum för att kunna bliva i stånd att fälla domar i krigstider, om nu sådana verkligen någon gång skulle inträffa. Det må ock bemärkas, att någon vana vid tillämpning av krigsartiklarne ej förvärvas ens i en krigsrätt under fredstid. Uppgiften, att i krigstid tillföra då möjligen erforderliga särskilda krigsdomstolar lämpliga bisittare, låter sig naturligtvis lösa på ett rationellare sätt än att inrätta domstolar i fredstid ej efter de krav, som under fred kunna ställas på dem, utan ur synpunkten att upplära ett i krigstid användbart domstolsstånd. Man får uppdraga grundlinjerna för en organisation. De erforderliga juristerna kunde i krigstid lämpligen tagas från de domstolar, som i fredstid haft sysselsättning med militärmål, för att efter förordnande av Kungl. Maj:t biträda vid ifrågavarande krigsrätter. De militära bisittare, som då kunna behövas, böra ock utses bland lämpliga befattningshavare eller genom val av manskapet, och de reda sig nog med sin uppgift under den juridiska ledamotens ledning likaväl som nya nämndemän i en häradsrätt. Komma militära bisittare vid allmänna domstolarne till stånd, finnes givetvis där en lämplig personal för rekryteringen av krigsdomstolar i krigstid.

Kommitterade åberopa slutligen för det fjärde, att *inom alla de civiliserade stater, om vilkas lagstiftning kommittén haft tillfälle inhämta kännedom, funnes och särskilda krigsdomstolar* och voro sådana allestädes i verksamhet ej blott i krig utan även i fredstid. Detta är icke enda gången kommitterade för vidblivande av det gamla åberopat gammal utländsk krigslagstiftning. Denna bör dock enligt sakens natur och särskilt, så vitt angår de stora militärstaterna, vid ett verkligt reformarbete på detta område snarare tjäna som ett avskräckande exempel. Numera är emellertid detta skäl alldeles ur spelet, då såsom förut erinrats både i Frankrike och Norge tagits officiella initiativ i det av kommittén klandrade avseendet. För övrigt får naturligtvis icke utlandets förehavanden hindra Sverige att slå in på en lagstiftning, som av förhållandena hos oss finnes motiverad. Man måste här liksom så ofta eljest uppställa den förundrade frågan, varför Sverige ej skall kunna

gå i spetsen för en rationell utveckling påkallad av den nyare tiden, utan i stället särskilt inom det politiska livet ständigt deklarerar vår dådlöshet med hänvisning till att andra böra gå före oss.

I själva verket förhåller det sig så, att de allmänna domstolarna utan större olägenheter skulle kunna handlägga jämväl militärmålen. De verkliga skälen för motståndet äro nog icke så mycket de av kommittén anförda utan vaneföreställningar och militära fördomar. För det militära åskådningssättet, som är djupt rotat i samfundslivet, är om än ofta omedvetet huvudsynpunkten att bevara det militära elementets avgörande betydelse vid domfällandet, och till stöd härför åberopas krigstuktens krav. Ett synnerligen talande uttryck erhöles dessa synpunkter, då krigshovrätten på sin tid hade att yttra sig över 1881 års förslag om att göra Svea hovrätt till krigsöverdomstol. Bland annat märkligt förekommer i detta utlåtande också det yttrandet, att »en sådan förändring av krigsöverdomstolens karaktär, att det civila domstolselementet förmådde vid domslutet undertrycka det militära, kunde medföra allt för stort äventyr med avseende å krigstukten». I propositionen (sid. 164) uttalar även justitieministern, att i yttranden, som avgivits såväl över kommittéförslaget som över ett inom justitiedepartementet upprättat förslag, särskilt framhållits, att krigsdomstolarna, om det militära elementet förlorade sin övervikt, »*icke komme att uppbäras av militär uppfattning och militär anda*». Här är det säkerligen, som skon i verkligheten klämmer, och ingalunda vid de större eller mindre praktiska svårigheterna för militärmålen upptagande vid de allmänna domstolarna.

Ett särskilt spörsmål är, om militärmålen skola följa de allmänna reglerna om *forum i brottmål* eller varje avdelning av krigsmakten skall erhålla ett visst personligt forum. För sistnämnda alternativ talar den omständigheten, att det ofta nog skulle vålla avsevärda olägenheter, om t. ex. en under en fältmanöver begången förseelse skulle åtalas vid domstolen i den ort, där man tillfälligtvis befann sig vid förseelsens begående, i stället för vid domstolen i förläggningssorten eller å platsen för huvudkvarteret. Även här har det ju framhållits, att häradsrätterna på grund av sina fåtaliga sammanträden skulle vara särskilt olämpliga för behandling av de ofta brådskande militärmålen. Om, såsom ovan antytts, möjligheten till extra sammanträde (urtima ting) hålles öppen även för andra fall, än då någon i målet är häktad, skulle visserligen sist berörda anmärkning förfalla. Onekligen skulle emellertid ett sammanträde på lägerplatsen av domare och åtta nämndemän för handläggning av smärre militärmål ofta kunna te sig som en oproportionerlig

apparat. Det kan därför ifrågasättas, om icke häradsrätt i dylikt fall borde vara domför med allenast två nämndemän som bisittare. I sådana fall, då regementet är förlagt till en stads omedelbara närhet, skulle emellertid obestriddigen stadens rådhusrätt i allmänhet bättre lämpa sig för militärmålens handläggning än häradsrätten. Dessa och andra överväganden leda till, att det synes lämpligast att åt Kungl. Maj:t överlåta att efter prövning av förhållandena vid varje särskild avdelning av krigsmakten generellt besluta, vid vilken eller vilka domstolar militärmål från denna avdelning skola upptagas. Förebild till en sådan anordning finnes förut i lagstiftningen.

Då med ovan skisserade förslag auditörsbefattningen måste helt och hållet upphöra, framställer sig frågan, var man kan finna en ersättare för auditören såsom den militäre befälhavarens ansvarige rådgivare i disciplinmål. I samma ögonblick som krigslagarnas handhavande överflyttas till de allmänna domstolarna, bör denne rådgivare givetvis vara att söka inom dessa. Finnes i domstolen endast en rättskunnig ledamot, såsom förhållandet är i häradsrätterna och småstädernas rådhusrätter, bör denne således vara självskriven. I annat fall torde lämpligen kunna ankomma på vederbörande hovrätt att förordna viss ledamot av rätten att utöva nämnda funktion.

Genom militärmålens överflyttande till de allmänna domstolarna löser sig ett ännu icke berört problem av sig självt: *frågan om åklagareväsendets ordnande*. Liksom regeringsförslagets förordnande av särskilda krigsdomare bortfaller, bortfaller också förordnandet av särskilda krigsfiskaler. Den offentliga åtalsrätten tillkommer allmänna åklagaren vid vederbörande domstol. Vare sig denna är länsman eller stadsfiskal innebär naturligtvis detta system ett högst väsentligt framsteg i jämförelse med det för närvarande praktiserade väbelsystemet. I själva verket vilar också det nu framlagda regeringsförslaget i denna punkt på den förutsättningen, att i regel de allmänna åklagarna även skola föra talan i krigsrättsmål.

Vi övergå härefter till frågan om *militärmålens handläggning i andra instans*.¹⁾

Enligt regeringsförslaget skall icke allenast i första instans finnas specialdomstolar för handläggning av krigsrättsmål. Även i fredstid skall en särskild krigsdomstol organiseras, nämligen krigshovrätten.

¹⁾ Framställningen härom är hämtad från en sakkunnig, i tidningen Socialdemokraten införd artikel, vars synpunkter delas av motionärerna.

Medan inom hela rättslivet i övrigt, där en mellaninstans funnits vara av nöden, talan fullföljdes från de skiftande myndigheterna i första instans till hovrätterna — ej blott från rådhusrätter och häradsrätter, utan även t. ex. från domkapitel i mål rörande ämbetsbrott av präst och från Konungens befallningshavande och andra överexekutorer i ut-sökningsmål — så ha krigsrättsmålen ansetts vara av en så exception-nell beskaffenhet, att de allmänna hovrätterna ej dugt till överdomstol. Förslaget innebär blott så tillvida ett närmande till de allmänna över-rätterna, som krigshovrätten skulle erhålla gemensam president med Svea hovrätt, betecknas såsom en vid Svea hovrätt bildad särskild av-delning och erhålla vissa göromål utförda av tjänstemän vid denna hov-rätt. Det civila elementet skulle i krigshovrätten förutom av presidenten vara företrätt allenast av ett fast auställt krigshovrättsråd såsom före-dragande. Jämte dessa två civila skulle tjänstgöra två militära ledamöter.

Man jämföre med denna anordning sättet för militärmålen nu-varande behandling i högsta domstolen. De inkommande målen tilldelas en viss rotel i justitierevisionen och å vilken dock jämväl finnas andra mål av såväl civil som kriminell natur. Innehavaren av denna rotel erhåller härigenom tillräcklig sakkunskap för militärmålen föredragning i högsta domstolen utan att dock allt för ensidigt gå upp i krigslag-farenheten. I högsta domstolen föredragas målen å en vanlig avdelning, för tillfället förstärkt med tvenne militärpersoner. Denna form för målets handläggning är allmänt erkänd såsom fullt ändamålsenlig och regerings-förslaget ifrågasätter ej någon ändring därav.

Inom riksdagen har det varit ett gammalt önskemål, att nämnda anordning inom högsta domstolen skulle läggas till grund för en reform av krigsrättsmålen behandling i mellaninstanserna. Redan år 1857 gjorde rikets ständer ett uttryckligt uttalande i denna riktning och det har sedan dess flertaliga gånger upprepats. Försök hava också gjorts att lösa frågan efter förebilden från högsta domstolen. Ett uppslag gavs sålunda 1881 av dåvarande justitieministern, då han föreslog krigs-rättsmålen koncentrerat till Svea hovrätt, där de nödiga militära krafterna lättast kunde erhållas. Att frågan föll torde främst ha berott därpå, att den upptogs isolerad. Det hade krävts en samtidig reform av underdomstolarna och bestämmelserna om kompetensfördelningen mellan dessa och hovrätten.

Allt sedan 1881 ha alla lagförslag rörande krigshovrättens om-organisation (1893, 1894, 1896, 1905, 1913) haft det gemensamt, att krigshovrätten föreslagits skola utgöra »en vid Svea hovrätt bildad särskild avdelning», men i intet av dem har förbindelse med den allmänna

hovrätten gjorts så *löslig* som i det nu föreliggande regeringsförslaget. Enligt de tidigare förslagen skulle Svea hovrätt och krigshovrätten haft antingen två eller, såsom fallet var vid 1905 års förslag, tre ledamöter gemensamma. Nu inskränker sig föreningsbandet till den gemensamma presidenten.

De organisatoriska brister, varav 1905 års förslag led, därför att man ej vågade taga steget fullt ut och hänvisa militärmålen till en viss division i hovrätten, har regeringsförslaget velat undvika genom anställandet av det fasta krigshovrättsrådet. En specialisering hör givet till de reformkrav, man har skäl att framställa ifråga om arbetsfördelningen inom hovrätten. Men att för alltid fästa ett hovrättsråd vid ett så litet gebit som krigslagarna och vad därmed äger samband, måste betecknas som en skadlig överdrift.

Det är alldeles givet att större garanti för en allsidig och riktig överprövning av krigsrättsutslagen vinnes, om prövningen verkställes av domaren med vidsträckt erfarenhet av den allmänna strafflagens tillämpning, ja, av allmän dömande verksamhet överhuvud. Att i krigshovrätten insätta blott en representant för denna rikare erfarenhet och insikt, nämligen presidenten, kan ej erkännas vara tillfyllest. De tre hovrättsledamöter, 1905 års förslag ansåg behövligen vid sidan av militärerna, tåla varken till numerär eller kvalitet någon avprutning, om man verkligen är angelägen, att de civila synpunkterna skola komma till sin rätt.

Enligt den förestående framställningen böra militära bisittare i överinstanserna vara ännu mindre påkallade än i underrätterna. Men skola sådana bisittare finnas i hovrätten bör deras närvaro där påkallas endast av önskvärdheten att lätt erhålla upplysningar i fackfrågor och får ej utgöra en alltför stor maktfaktor vid den juridiska prövningen, som åligger hovrätten. Antalet kan gott inskränkas till en och bör i varje fall understiga de civila ledamöternas. För dessa senares specialutbildning bör sörjas på ett sätt, som icke är ägnat att motverka förvärvandet av allmän juridisk skicklighet.

Därest första instansen ordnas utan militära meddomare, torde anledning saknas att i andra instans sammanföra militärmålen till en av hovrätterna och det kan i sådant fall ännu mindre ifrågakomma att tillkalla militära ledamöter i andra instans. Särskilt skulle det kunna sägas innebära en olikhet inför lagen om officerare, tillkallade vid hovrätt, bland sina domare hade tvenne ämbetsbröder, medan de vid underrätt tilltalade ej åtnjöto någon liknande förmån. Enligt vår mening böra militärmålen i vanlig ordning fullföljas från de allmänna under-

rätterna till de allmänna hovrätterna. Den specialisering inom hovrätten, som otvivelaktigt är önskvärd, kan uppnås därigenom, att militärmålen tilldelas antingen en viss division för att föredragas av dennes fiskal eller kanske ännu hellre en viss ledamotsrotel för att föredragas av dennas innehavare. Denna senare anordning skulle möjliggöra större kontinuitet, i det att en sådan rotel kunde bli utsedd som år ifrån år innehades av samme ledamot, vilken därjämte borde bli föredragande uti de av hovrätten i första instans upptagna militärmålen. I dessa sistnämnda erfordras icke någon annan åklagare än hovrättens egen advokatfiskal.

Det har mot förslaget att göra allmän hovrätt till krigsöverdomstol anmärkts, att detta vore oegentligt, då hovrätten i stor utsträckning skulle få att handlägga mål i första instans. Till den del denna anmärkning ej förfaller på grund av de ändrade bestämmelserna härutinnan i regeringsförslaget, må det blott erinras, att det ju icke är stort märkligare att hovrätten får såsom första domstol handlägga mål angående tjänstefel av officerare än att hovrätten redan nu i första hand avdömer mål om tjänstefel av vissa andra ämbetsmän.

Liksom förslaget att i första instans hänföra militärmålen till de allmänna domstolarna bör också förslaget om dessa måls behandling i hovrätterna prövas ur synpunkten av *den arbetsbörda*, som härigenom skulle tillföras dessa. Denna fråga belyses av följande statistiska siffror avseende femårsperioden 1908—1911, vilka hämtats ur den officiella statistiken. Fördelade på de allmänna hovrätterna efter proportionen av dessa arbetskrafter (Svea hovrätt har 8, Göta hovrätt 4 och Skånska hovrätten 2 divisioner) skulle på Svea hovrätt i medeltal årligen hava kommit 25 fiskaliska aktioner, 30 besvärsmål och 27 ärenden angående straffsammanläggning. För Göta hovrätt skulle motsvarande siffror utgjort 13, 15 och 13, samt för hovrätten över Skåne och Blekinge 7, 8 och 8. Då regeringsförslaget utvidgat underrätternas kompetens på krigshovrättens bekostnad, torde någon minskning i antalet fiskaliska aktioner vara att påräkna. Av de anförda siffrorna framgår, att arbetstillskottet för hovrätterna genom tillkomsten av militärmålen icke spela någon avsevärd roll.

En konsekvens av de militära ledamöternas eventuella uteslutande från andra instans, torde vara att de jämväl böra *uteslutas från högsta domstolen*. Det kan naturligtvis icke sägas, att militärmålen i högre grad än andra mål av speciell beskaffenhet kräva närvaro i högsta domstolen av fackkunniga lekmän såsom bisittare. Om härför erforderlig

ändring av 20 § regeringsformen, ämna vi i särskild motion framställa yrkande.

Ur *ekonomisk synpunkt* sett ställer sig en ordning för militär-målens handläggning i enlighet med ovan framställda principer för statsverket mycket fördelaktig, i det anslag till krigsdomstolarna i fredstid helt och hållet kan ur budgeten utgå. Det har redan visats, att tillskottet i arbetsbördan för de allmänna domstolarna genom militär-målens övertagande i allmänhet är ytterst ringa. I fråga om de endast av staten avlönade underrätterna på landet spelar överflyttningen i kostnadsavseende ingen annan roll, än att såsom ovan antytts viss resersättning kan komma att utgå, i händelse det kan komma ifråga att hålla urtima ting å vissa lägerplatser. Beträffande rådhusrätterna, vilkas direkta avlöning utgår av kommunala medel, kan naturligtvis en ändring i lagstiftningen om forum ej medföra några anspråk från kommunernas sida på lönetillskott från statsverket. De enda rådhusrätter, som i nämnevärld mån skulle komma att beröras av överflyttningen, äro för övrigt såsom ovan framhållits rådhusrätterna i Karlskrona och Stockholm.

De *speciella föreskrifterna* i förslag till militär rättegångsordning hava vi ej haft tid eller tillfälle att vidare än som skett närmare granska. Vi vilja dock redan nu ytterligare ifrågasätta, huruvida det är riktigt att såsom skett i 8 § mom. C) avbryta den tidigare i paragrafen tillämpade grundsatsen, att tilltalad vid krigsrätt bör dömas åtminstone av någon bland sina likar.

Det har icke varit oss möjligt att under motionstiden utarbeta ett lagförslag byggt på de av oss framhållna grundsatserna för krigslagstiftningens ordnande. Det är ingalunda uteslutet, att detta skulle kunna ske under nu pågående riksdag genom ett samarbete mellan lagutskottet samt justitiedepartementet och de arbetskrafter, som stå till dess förfogande. Kan ett sådant samarbete ej komma till stånd, måste vi hemställa om avslag å propositionen med begäran om nytt förslag i enlighet med nämnda grundsatser.

På grund av vad sålunda anförts och *i enlighet med oss av socialdemokratiska riksdagsgruppen lämnat uppdrag*, få vi hemställa,

att riksdagen, med anledning av den kungliga propositionen med förslag till strafflag för krigsmakten samt till lag om krigsdomstolar och rättegången därstädes m. m., måtte:

antingen för sin del antaga en lagstiftning, byggd på grundsatsen om förenämnda speciallagstiftnings väsentliga upphörande i fredstid och de militära brottens hänskjutande därunder till bedömande enligt allmän strafflag och avdömande av de allmänna domstolarna; *eller*, om detta ej kan nu bifallas, avslå den kungliga propositionen och hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt förslag till en sådan lagstiftning, som ovan sägs.

Stockholm den 6 juni 1914.

Carl Lindhagen.

Sven Persson.
